

DOVŽANI SMO IMELI IZJEMNEGA MOŽA

FRANCÉ VOGA

Jakoba Aljaža se vsa najstarejša generacija na Dovjem, Belci in v Mojstrani še živo spominja, čeprav je od njegove smrti preteklo že dvainšestdeset let.

Minka Legat je pela v njegovem zboru, Janez Smolej-Kajžnekov je bil njegov ministrant, Minca Rabič, vsemu slovenskemu smučarskemu svetu znana kot Hotelova Minca, je z njim skupaj učila v dovški šoli, Stanka Skumavc je igrala v dramskem odseku, Janez Kosmač-Orlov je igral in telovadil od začetka Izbobraževalnega društva, Anica Berce-Kodrmacova je »gor rasla« v domu njegovega mežnarja Alojza Pezdirnika.

Ostali se ga spominjajo iz šole, s prižnice in predvsem kot človeka, ki je bil s svojo nepogrešljivo palico vedno na poti, če ne po širnem svetu, vsaj po vasi in ob nedeljah seveda do Šmerca v Mojstrani, kjer je rad posedel z domačimi in tujimi planinci v prijetnem pogovoru.

»MLADI SO ZA VKUPI!«

Zaradi zdravja Aljaž po letu 1905 ni bil več na Triglavu in tudi tresočo vožnjo v dolino Vrat je le s težavo prenašal. S starostjo se je odpovedal tudi daljšim potovanjem in njegov stik s svetom so postali obiski tujcev pri njem. V hotelu Triglav v Mojstrani se je zbirala vsa smetana tedanjega časa. Mojstrana je bila znana po lovskem, planinskem in klimatskem turizmu. Močno razvit je bil tudi kmečki turizem. Vsi turisti iz hotela so hoteli videti tudi Aljaža, živo krajevno znamenitost. Obiski pri njem so bili višek počitnikovanja.

Aljaž je bil praktičen človek. Nikoli ni delal nepotrebnih zaprek in težav. Hotelova Minca se spominja, da se je neki planinec ponesrečil v Severni triglavski steni in ga niso takoj našli. Aljaž je šel v Vrata in v prisotnosti velikega številca domačinov in planincev opravil pogrebne obrede kar pod steno. V govoru (Aljaž je rad govoril ob odprtih grobu; znal je izvabiti solze prisotnih in biti tudi patetičen) je nato dejal: »Nihče na tem svetu nima tako lepega in mogočnega spomenika nad svojim grobom.«

Na prižnici je Aljaž božjo besedo rad zamenjal s slavospevom Triglavu in spodbujal ljudi, naj začno hoditi v gore. Ni se ogibal tudi drugih tem — zgodovine, zdravstvenih, higienskih in protipožarnih nasvetov. Miha Ancelj-Tilešov je v svoji Kroniki zapisal, da je besedo »bacil« prvič slišal prav z Aljaževe prižnice. Po

maši se je rad ustavil pred cerkvijo, ljudem kazal gore in govoril o njih.

V odnosu do ljudi je bil človeški, razumevajoč in strpen. Rad je imel vsako stvar na svojem mestu, zato je takoj stopil k vsakemu, ki je »hodil v sosedovo zelje« in ga dal v red, a še rajši je posredoval, kadar starši komu od mladih niso pustili, da bi se poročil. »Mladi so za vkup!« je vedno govoril in če sta bila fant in dekle že polnoletna, kar na svojo roko opravil oklice in s tem »prepričal« starše.

Aljaž je na Dovjem in v Mojstrani hitro postal zelo priljubljen. Ta priljubljenost je ostala enaka vseh osemindeset let njegovega bivanja na Dovjem in je očitna še danes. Mnogi pravijo: »Aljaž je bil bolj posveten kot sveten.« S tem ne mislijo zmanjševati vrednosti njegovega osnovnega dela, zaradi katerega je prišel na Dovje in ki ga je vsekakor korektno opravljal, ampak poudariti, da je bil v odnosu do ljudi in njihovih težav kot enak z enakimi.

LJUDSKI DUHOVNIK

Aljaž ni z ljudmi kontaktiral samo z »višine«, s prižnice; bil je med njimi, na cesti, v gostilni, v društvenem domu, v Vratih, na Triglavu, vedno in povsod se je gibal med ljudmi. Prav zato so ga ljudje »vzeli za svojega«, mu ob vsaki novi zamisli stali trdno ob strani in mu po svojih močeh pomagali k realizaciji njegovih idej. Še malo ni bil Aljaž kakšen svetnik, brez vsakih človeških napak, a je bil tudi zaradi teh še bolj sprejemljiv ljudem. O njem danes govorijo tisti, ki so ga poznali, kakor o vsakem drugem človeku; bil je takšen in drugačen in to povedo tako, da čutiš, da govorijo s simpatijo do njega.

Priljubljenost Aljaža med sovaščani se je najbolj pokazala leta 1912, ko je Aljaž izpolnil pogoje za upokožitev in je imel že vse dogovorjeno, da se po upokožitvi preseli na Primskovo pri Kranju. Tega leta je škof Jeglič na Dovjem opravil birno in po slavnostnem obredu so ga nagovorili predstavniki občine Dovje z županom na čelu, da bi Aljaž še naprej ostal na Dovjem. Škof je svojo odločitev o premestitvi takoj spremenil. Menda je celo naredil za tiste čase zelo nevsakdanjo potezo. Prišel je v kuhinjo in presenečeni Micki zadovoljno naznanil: »Odločil sem se, da z gospodom Aljažem ostaneta na Dovjem.« Zadovoljen je bil tudi Aljaž in je ostal na Dovjem do svoje smrti.

Zanimivo je, da so vsi, ki se ga še spominjajo (isto trdi tudi Miha Ancelj v Kroniki), prepričani, da je Aljaž pred bogoslovjem

študiral medicino. Dejstvo je namreč, da je Aljaž na Dunaju eno leto, do očetove smrti, študiral jezike na Filozofski fakulteti. To jim je menda (Minka Legat) sam večkrat rekel na pevskih vajah. Prav možno je, da je šel Aljaž včasih zaradi hobija tudi na medicinska predavanja. Njegovo zanimanje za zdravilstvo dokazuje prevod Kneippove knjige o zdravljenju z vodo in njegova agitacija za te metode, ki so splošno znane. Na Dovjem je rad prihitel k vsakemu, za katerega je zvedel, da je bolan in dajal nasvete in priporočila za zdravljenje. Ljudje so mu v teh stvareh zapuili kot pravemu zdravniku. Ti so bili za tiste čase posebno revnim težko dosegljivi in so zato vsak nasvet hvaležno sprejeli.

Dovžani so se dobro zavedali, da imajo v svoji sredi izjemnega moža. Leta 1905 so mu 25. avgusta, ko se je vrnil z operacije žolčnih kamnov, ki jo je skoraj čudežno preživel, pripravili na železniški postaji slavnostni sprejem. Pričakali so ga v vrsto postavljeni dovški in mojstranski gasilci, šolska mladina in drugi vaščani. Častni član dovškega gasilskega društva je postal leta 1904, leta 1910 častni član občine Dovje, bil pa je tudi častni član Pevske zveze občine Dovje.

ALJAŽ O DOVŽANIH

In kaj o Dovžanih pravi Aljaž?

»Vesel sem pa, da na Dovjem in tiste podivjanosti, vpitja in preteпов, kakor večkrat okrog Kranja, Radovljice itd. ... Slabeji so tuji tovarniški delavci, ki so

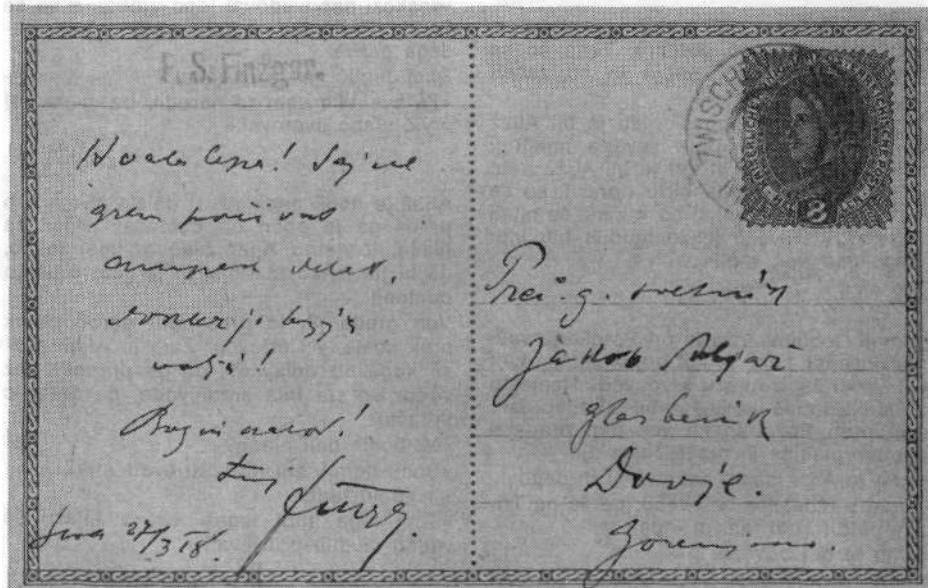
Očitno si je Aljaž dopisoval s Francem Saleškim Finžgarjem, vendar je, žal, ohranjena samo tale dopisnica, ki jo je našel sedanji dovški župnik France Urbanija

prinesli v faro marsikaj slabega (grde italijanske kletvine, žganjepitje) — in ob drugi priložnosti: »Vendar se mora reči, da večina dovških župljanov je dobra...« Aljaževa manjša postava je bila pravo nasprotje njegove velike in trdne volje. Lahko bi tudi rekli: prave gorenjske trme. Kadar je »imel svoj prav«, so morali popustiti tako tisti, s katerimi se je pravdal glede gradenj na Triglavu, kot vaški občinski odborniki, ki jim je večkrat »levite pel«. Za slednje je napisal: »Velikokrat smo se sporekli, pa smo bili kmalu zopet dobri in so mi večkrat kaj sveta prodali od Triglava za slovensko planinsko društvo.« Opolnoči 5. maja 1919 je napisal:

»Spanja potrebujem le 4—5 ur. Par noči sem tudi lahko brez spanja, pa nisem nič utrujen. Pred 6. leti sem tehtal 98 kil, sedaj 80 kil, pa sem zdrav, kakor nikdar poprej in vesel in zadovoljen, posebno če nasprotnike zmagam ali če lepo petje in godbo slišim.«

Toda Aljaž ni svoje nasprotnike zmagoval samo z močjo argumentov in paragrafov. Največkrat jih je s svojo premetenostjo in smislom za humor. Anekdot o Aljažu je brez števila. Najbolj znana in slavna je gotovo tista, kako je Aljaž zagotavljal načelniku kranjske sekcije DÖAV pri Šmercu v Mojstrani, da stolpa na vrhu Triglava nima smisla podirati, ker da ga bo tako kmalu požrla rja in podrla viharji.

Prav v anekdotah je spomin na Aljaža najbolj živ med ljudmi, ki so ga še poznali. Vsakdo med njimi se spominja kakšnega takšnega dogodka in ga nosi v sebi. Žal je teh zaradi zakonov narave vsak dan manj, nekaj pa se jih bo le ohranilo. Te anekdote same po sebi najbolje prikazujejo Aljažovo bit in duha.

Pri Smercu v Mojstrani se je njega dni razrešila marsikatera zadeva

KAMENČKI IZ MOZAIKA

Predhodnik Aljaža na Dovjem je bil župnik Ažman. Kmalu po odhodu na novo delovno mesto, v Gorje, je Aljažu potožil:

»Na Dovjem mi je bilo težko ovce pasti, tu moram pa kozle.«

* * *

Aljaž pri mašah ni bil nikoli preveč točen. Zamujal je tudi do pol ure. Tega so se kmalu privadili tudi ljudje in so začeli zamujati tudi sami.

Vendar je včasih naneslo, da je bil Aljaž točen. Takrat so ljudje seveda hodili v cerkev sredi maše. In ker je bil Aljaž znan po tem, da je obrede hitro opravil, so se skoraj srečavali tisti, ki so k maši še hoteli s tistimi, ki se jim je že mudilo tja, kjer »Bog roko ven molí«...

* * *

Pokojni Čebulov Joža je pri Potokarju večkrat povedal, kako je kot petnajstleten fant s strahom šel k Aljažu k spovedi. Namesto k nedeljski maši je, ker je bil tako lep dan, zavil proti Rožci in se ves dan predajal lepotam planine in razgledov z nje.

Pa se je Aljaž samo nasmehnil in dejal: »Je že v redu! Ko boš večji, pa še na Triglav pojdi! Tudi tam je lepo.« In mu je dal odvezo.

* * *

Med vojno je bilo večkrat razpisano vojno posojilo. Zanj bi moral agitirati tudi Aljaž s prižnice. Namesto tega je, ko je obvestilo prebral, dejal:

»Kdor hoče, naj da. Jaz ne dam nič, ker nič nimam,« zaprl papirje in odšel s prižnice.

* * *

Leta 1912 je Aljaž postal duhovni svetnik. Škof Jeglič, ki ga je imenoval, je kmalu za tem prišel na izlet v Vrata. Aljaž je vseskozi napovedoval lepo vreme, a so se že od Peričnika morali vrniti zaradi hudega naliva.

Škof Jeglič mu je poočital:

»Za svetnika sem te naredil, pa si mi kjo prvič slabo svetoval.«

* * *

Aljaž je hodil nadzorovat dela v Vrata. Ob priliki ga je eden od delavcev prosil za hlače. Verjetno Aljaž hlač ni imel toliko, da bi jih lahko razdajal in je zato prošnjo odklonil.

Ven grede jih je presenetil deroč potok prek ceste, v Čerlovcu. Zato je Aljaž prosil koga od delavcev, da ga prenese čez vodo. Ko sta bila sredi vode, ga delavec vpraša:

»Mi boste dali hlače?«

»Bom, bom«, mu hiti zatrjevati Aljaž.

»In jopič tudi?«

»Tudi tega, tudi tega!« se je Aljažu še vedno mudilo pritrvjavati.

* * *

Trkanje je na vasi včasih veljalo za nepotrebno, gosposko navado. Zato so vsi ob trkanju pričakovali »visoke obiske«.

Mulci so se s trkanjem obilno zabavali.

Tudi pri županu se je zgodilo, da je bila taka zabava: mali Franček je dvakrat »presenetil« očeta župana. Na tretje trkanje oče župan skočijo k vratom, jih sunkovito odprejo in se zaderejo:

»Ti bom že dal, smrkavec!«

Pred vrati je ves začuden stal Aljaž.

* * *

Klančnikov brat Tone je v Kotu pasel trop ovac in koza. Koze so družabna bitja in so vedno pritekale pogledat vsakega gornika, ki je šel skozi Kot na Triglav. Pričakovale so seveda, da bodo od planincev dobile kakšen slasten grizljaj.

Nekoč je Aljaž peljal na Triglav samo mestno gospodo. Ti so, ko so zagledali prihajajoč kozji trop, Aljaža povprašali, če so to gamsi. To jim je smrtno resno pri-trdil.

Še dolgo so ga imeli na sumu, da ima vse triglavske gamse udomačene.

PLANINSKI SPOMINI

PIŠE DUH. SVETNIK ŽUPNIK
JAKOB ALJAŽ

11. MOJ PRIHOD NA DOVJE

Kot župnik sem prišel na Dovje koncem avgusta 1889.

Že dve leti poprej (1887) sem bil prvokrat na Triglavu, teden po otvoritvi »Dežmanove koč« , ki je bila last Alpenvereina. Otvoritve se je udeležil tudi Dežman, ki pa zaradi starosti ni šel na vrh Triglava, ampak je ostal v koči. Slišal sem, da je bilo pri otvoritvi Dežmanove koč navzoč tudi več Dovžanov, med njimi tedanji župan Andrej Vilman. Dežman je imel znamenit nemški govor, v katerem je pohvalil tukajšnje ljudstvo: »Tu biva vrlo ljudstvo.« (»Hier wohnt ein braves Volk.«)

Takrat sem bil vpisan ne v Alpenverein, ampak v Dunajski »Turistenklub«, ki nam Slovencem ni bil sovražen; obljubil je, da nam bo po Kranjskem naredil dvojezične kažipote, cesar ponosni »Deutsch-österr. Alpenverein« ni hotel.

Turistenklub je deloval okoli Bleda, pri Triglavu pa Alpenverein. Ker ni bilo slovenskega plan. društva, so se tudi naši ljudje vpisovali v Alpenverein.

Ko sem prišel na Dovje, so postavljali nove, samo nemške kažipote. Gospodje odborniki Alpenvereina (Sektion Krain) so me počastili in corpore z obiskom in so me prosili, naj njih delovanje podpiram. Tudi so mene in župana Jakoba Janša

povabili, da naj prideva v Mojstrano, kjer se bomo skupaj fotografirali. Ta prijaznost se mi je zdela sumljiva, ker bi bili znali fotografijo izobesiti v Ljubljani v kazini; zato sem odsvetoval županu in se tudi sam nisem odzval vabilu.

Ko se je ustanovilo Slovensko Plan. Društvo, je tedanji predsednik profesor Orožen v svojem govoru poudarjal, da mi Slovenci ne bomo gojili v r a t o l o m n e turisticke. To sem jim pozneje očital; kajti zanemarjali so Triglav, a Nemci so se ga skoraj popolnoma polastili. Le Radovljiška podružnica Slov. Planinskega Društva je postavila Vodnikovo koč na Velem Polju, ki so jo drugi odborniki nameravali imenovati Vilfanovo koč; ker jaz o tem nisem nič vedel, sem predlagal, naj se imenuje Vodnikova koč, s čimer sem se po nedolžnem zameril pri Vilfanu.

(Planinski vestnik 1922, št. 6, str. 81)

12. ALJAŽEV STOLP VRH TRIGLAVA (2864 M)

Stolp sem napravil na svoje stroške ter ga pozneje podaril Slov. Plan. Društvu. Vrh Triglava sem kupil od Dovške občine za 1 fl. Bil sem »najvišji« posestnik.

Zaradi stolpa sem imel veliko pravdo. Nemci so me tožili, da sem pokončal podzemeljsko triangulacijsko točko I. reda, kar pa ni bilo res, ker so vrh Triglava pred 40 leti civilni inženirji postavili le leseno piramido za merjenje, ki so jo pa vremenske neizdatke pokončale. Tožil je češkonemški deželni geometer K., ki je ukazal radovljiškemu geometru, naj zaslji kmete, turiste, lovce, vodnike — in to vse za mojim hrbtom. Preiskava je tekla že pol leta, preden sem jaz kaj izvedel. Dottične obravnave in poizvedovanja sem deloma zaupno v roke dobil. Jaz pa sem imel dobre priče, da so pred 40 leti merjevci postavili le leseno piramido, ne pa podzemeljsko triangulacijsko točko položili. Priče so bile: Požganc (Janez Klinar) in srenjski sluga Gregor Legat. Nemci so se že košatili, kajti deželni geometer je bil zažugal: »Triglavski stolp bomo odstranili in župnik Aljaž bo plačal 1000 fl kazni.« Jaz pa sem vedel, kar sem vedel, in sem se jim na tihem rogal. Ko smo sedeli v Radovljici v gostilni na vrtu in mi je župnik Berlic rekel: »Nemci zoper Tebe na Triglavu nekaj rujejo,« mi je ušla samozavestna gorenjska zafrkacija: »Vsi skupaj se bodo pokakcali.« Vsa družba je prasnila v smeh, med njimi tudi sodni svetnik.

Zanimivo je tudi, kako sem potegnil načelnika nemške »Sektion Krain«, ko je tekla preiskava zaradi Triglavskega stolpa in smo pri Šmercu skupaj pili. Rekel mi je: »Mi stolpa tukaj ne bomo trpeli. Tukaj mi delujemo in stolp se mora podreti!« Prosil sem ga navidezno prav ponižno, naj stolp vendar pusti, kajti: »Saj veste,